

เศรษฐศาสตร์พฤติกรรมว่าด้วยอัลอีมาน (การศรัทธา)

Behavioral Economics of Al-Iman (Faith)

Received: March 20, 2023 ■ Revised: May 23, 2023 ■ Accepted: May 25, 2023

โซร์ฟิณา เต็นสุมิตร*¹

Sorfina Densumite

---

¹ M.Econ. (เศรษฐศาสตร์) อาจารย์ประจำหลักสูตรเศรษฐศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี อีเมลผู้เขียนหลัก: sorfina.d@psu.ac.th

M.Econ. (Economics) Lecturer, Department of Economics, Faculty of Humanities and Social Sciences, Prince of Songkla University, Pattani Campus, Thailand. Corresponding Author
Email: sorfina.d@psu.ac.th

บทคัดย่อ

วัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาวิเคราะห์พฤติกรรมที่แท้จริงของมนุษย์ภายใต้การบูรณาการองค์ความรู้ด้านเศรษฐศาสตร์พฤติกรรมและการเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์แบบตามแบบฉบับอิสลาม

วิธีการศึกษา บทความวิชาการชิ้นนี้ใช้วิธีการศึกษาเชิงเอกสาร โดยทำการสังเคราะห์และวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสาร หนังสือ ตำรา งานวิจัย และบทความวิชาการที่เกี่ยวข้อง ทั้งนี้เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่วางไว้

ผลการวิจัย พบว่า การนำองค์ความรู้ทางเศรษฐศาสตร์พฤติกรรมมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาหรือเพิ่มพูนอิมานจะช่วยให้มนุษย์รู้เท่าทันพฤติกรรมตนเอง โดยสามารถออกแบบพฤติกรรมทั้งในรูปแบบของการหลีกเลี่ยงและป้องกันพฤติกรรมที่ไม่ดี เพื่อเพิ่มพูนพฤติกรรมที่ดี (อิมาน) อันจะนำไปสู่ความผาสุกในการดำเนินชีวิตทั้งในโลกนี้และโลกหน้า

การนำผลวิจัยไปใช้ สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมตนเองและส่วนรวม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการพัฒนาและเพิ่มพูนอัลอิมานเพื่อให้ใกล้ชิดกับอัลลอฮ์มากยิ่งขึ้น

คำสำคัญ: เศรษฐศาสตร์พฤติกรรม, อิสลาม, อิมาน, ศรัทธา

Abstract

Objectives: To examine human behavior by applying and integrating the knowledge of behavioral economics and Islam. In particular, the bad behavior of human beings causes weak faith (al-Iman). This study aims to prevent such behavior leads to being a perfect human under Islamic doctrine.

Methodology: To achieve the objectives of the study, this academic article employs a documentary research method by synthesizing and analyzing data from documents, books, textbooks, research articles, and related academic works.

Research Findings: The study found that applying behavioral economic knowledge helps people realize their own behavior to avoid bad behavior and enhance good behavior by improving and increasing their faith (al-Iman). As a result, it will bring real happiness and well-being in both this world and hereafter.

Contribution: This academic article can be applied to improve individual and social behaviors especially in developing and increasing faith (al-Iman) to become closer to Allah.

Keywords: Behavioral Economics, Islam, Iman, Faith

ท่ามกลางโลกที่กำลังเปลี่ยนแปลงรายล้อมรุมเร้าเร่งให้จิตใจมนุษย์โอนเอนไร้ความสงบนิ่ง ภายใต้การดำเนินชีวิตอันไร้แก่นสารไร้จุดหมายหาได้มีสาระที่เที่ยงแท้ส่งผลให้พฤติกรรมมนุษย์แปรเปลี่ยน ดูเหมือนคงจะมีแต่วิถีแห่งอัลอิสลามเท่านั้นที่จะสามารถเข้ามาอบกู่คุณงามความดีเหล่านั้นกลับคืนมาได้

การศรัทธา (อัลอีมาน) เป็นสิ่งที่มุสลิมทุกคนจะต้องตระหนัก ดูแลรักษาและพัฒนาผ่านการประพฤติปฏิบัติบนจิตสำนึกแห่งอิสลาม การพัฒนาและเพิ่มพูนอัลอีมานล้วนต้องอาศัยความพยายามในการฝึกฝนและควบคุมตนเองเพื่อบ่มเพาะพฤติกรรมที่ติงามบนพื้นฐานการตั้งมั่นอยู่บนความเที่ยงแท้ ไมโอนอ่อนผ่อนตามและถูกหลอมละลายไปกับความเห่อเหิมของสังคัม

ศรัทธาที่มั่นคงมักเริ่มต้นจากการที่มนุษย์ตัดสินใจเลือกที่จะกระทำในสิ่งที่ดีที่พึงประสงค์ตามวิถีแห่งอิสลาม ผ่านพฤติกรรมภายนอกที่แสดงออกให้เห็นได้อย่างชัดเจนไม่ว่าจะเป็นการกระทำและคำพูด และพฤติกรรมภายในที่ไม่สามารถสังเกตเห็นได้ ได้แก่ ความคิด ความเชื่อ และเจตคติ อันเป็นปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ซึ่งสอดคล้องดังแนวคิดเศรษฐศาสตร์พฤติกรรม อันเป็นการผนวกเอาแนวคิดทางจิตวิทยา (Psychology) และสังคมวิทยา (Sociology) เข้ามาใช้มุ่งศึกษาพฤติกรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งพฤติกรรมที่ขาดการไตร่ตรองว่าเกิดขึ้นได้อย่างไร (Treewanchai, 2016)

อย่างไรก็ตาม การนำความรู้เศรษฐศาสตร์พฤติกรรมมาประยุกต์ใช้ในการออกแบบพฤติกรรมเพื่อเพิ่มพูนอีมาน ถือเป็นสิ่งที่น่าสนใจและท้าทายต่อสังคัมมุสลิมปัจจุบัน ดังนั้น วัตถุประสงค์ของบทความวิชาการชิ้นนี้ คือ การศึกษาวิเคราะห์พฤติกรรมที่แท้จริงของมนุษย์ภายใต้การบูรณาการองค์ความรู้ทางเศรษฐศาสตร์พฤติกรรมและอิสลาม โดยเฉพาะอย่างยิ่งพฤติกรรมอันเป็นจุดอ่อนของมนุษย์ที่ก่อให้เกิดการศรัทธา (อัลอีมาน) ที่อ่อนแอ ได้แก่พฤติกรรมภายนอกที่แสดงออกผ่านการกระทำและวาทะที่ไม่พึงประสงค์ ซึ่งส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงอัลอีมาน ทั้งนี้เพื่อ

เป็นการนำองค์ความรู้ไปประยุกต์ใช้ในการป้องกันและรับมือจากพฤติกรรมดังกล่าว อันจะนำมาซึ่งการเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์แบบตามแบบฉบับอิสลาม เป็นบันไดไปสู่ความสำเร็จทั้งในโลกนี้และโลกหน้า

นิยาม

นิยามของ ‘อัลอีมาน’

ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช 2553 อัลอีมาน หรือ อีมาน หมายถึง ศรัทธา ความเชื่อมั่น และการปักใจเชื่อในคำสอนของอัลลอฮ์ โดยปราศจากความเคลือบแคลงสงสัย ประกอบด้วยหลักความเชื่อพื้นฐานของอิสลาม ได้แก่ 1) เชื่อว่าอัลลอฮ์เป็นพระเจ้าทรงสร้างแต่เพียงองค์เดียว 2) เชื่อว่ามีมลาอิกะฮ์หรือบรรดาเทวดาที่อัลลอฮ์ทรงสร้าง 3) เชื่อในบรรดาศาสนทูตหรือศาสดา 4) เชื่อในพระคัมภีร์ที่อัลลอฮ์ทรงประทาน 5) เชื่อในวันสิ้นโลก (วันกียามะฮ์) วันพิพากษาและโลกหน้า 6) เชื่อในกฎสุภาวะที่อัลลอฮ์ทรงกำหนด (Sriamphai, 2010)

ในมุมมองเชิงวิชาการ อีมาน หมายถึง การกล่าวออกมาด้วยวาจา ยึดมั่นด้วยจิตใจ และปฏิบัติด้วยร่างกาย (อวัยวะต่าง ๆ) อีมานจะเพิ่มด้วยการปฏิบัติในสิ่งที่ดีที่ถูกต้องตามหลักการศาสนา และจะลดลงด้วยการปฏิบัติในสิ่งที่ไม่ดีอันเป็นที่ต้องห้ามของศาสนาอิสลาม (Abd al-‘Aziz, 1995 อ้างใน Kareena & Yungkit, 2008)

เนื่องจากอัลกุรอานมิได้ให้นิยามความหมายการศรัทธาไว้โดยเฉพาะเจาะจง เพียงแต่กล่าวถึงความศรัทธาในบริบทที่แตกต่างกัน เช่น การศรัทธาผ่านการตั้งเจตนา และการกล่าวถ้อยวาจา การตัดสินใจว่าผู้ใดศรัทธาหรือไม่ศรัทธาจึงต้องพิจารณาสิ่งที่ซ่อนเร้นภายในจิตใจเป็นสำคัญ เนื่องจากไม่มีผู้ใดสามารถล่วงรู้ถึงสิ่งที่อยู่ภายในจิตใจของมนุษย์ได้นอกจากอัลลอฮ์ (Yungkit & Kareena, 2008) ดังอัลกุรอานซูเราะห์อัน-นะหล์ आयะฮ์ที่ 106 และซูเราะห์อัล-บะเกาะเราะฮ์ आयะฮ์ที่ 136 ตรีศว่า

กายกรรม (การกระทำ)โดยปราศจากความเคลือบแคลงสงสัยใด ๆ เป็นการยึดมั่นอย่างแน่นแฟ้นผ่านเจตนา วาจา และการกระทำไปอย่างพร้อมเพรียงกัน ดังรายงานหะดีษว่าด้วยเรื่องของการเสริมสร้างศรัทธาหรือการเพิ่มพูนอีมานผ่านการปรมาสั่งชั่ว ที่แสดงออกผ่านการกระทำ คำพูดและความคิด จากท่านอะบีสะอีด อัลคุฎรียีเราะฎิยัลลอฮู อันฮู กล่าวว่า : ท่านรอซูลุลลอฮﷺกล่าวว่า :

« مَنْ رَأَى مِنْكُمْ مُنْكَرًا فَلْيُغَيِّرْهُ بِيَدِهِ، فَإِنْ لَمْ يَسْتَطِعْ
فَلْيَسَانِهِ، فَإِنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فَبِلِسَانِهِ، وَذَلِكَ أَضْعَفُ الْإِيمَانِ ».

“ผู้ใดในหมู่พวกท่านพบเห็นสิ่งชั่วช้าหนึ่ง ๆ ก็จงเปลี่ยนแปลง (ขจัด) สิ่งนั้นด้วยมือของเขา แต่หากว่าเขาไม่สามารถ (ระงับสิ่งเหล่านั้นด้วยมือ) ก็จงเปลี่ยนแปลงด้วยลิ้น (วาจา) ของเขา แต่หากเขายังไม่สามารถ (ระงับสิ่งนั้นด้วยวาจา) ก็จงเปลี่ยนแปลงด้วยจิตใจของเขา (ความรู้สึกที่รังเกียจต่อสิ่งนั้น) และ (การเปลี่ยนแปลงด้วยจิตใจนั้น) นั่นถือว่าเป็นศรัทธาที่อ่อนแอที่สุด”

(The Hadith, Sahih Muslim:78)

เศรษฐศาสตร์พฤติกรรมคืออะไร ?

เศรษฐศาสตร์พฤติกรรม (Behavioral Economics) คือสาขาวิชาที่บูรณาการองค์ความรู้ด้านเศรษฐศาสตร์และจิตวิทยาเข้าด้วยกัน เพื่อใช้ในการวิเคราะห์พฤติกรรมมนุษย์ภายใต้การตัดสินใจบนพื้นฐานความพึงพอใจที่มีก่อให้เกิดอรรถประโยชน์สูงสุดแก่ตนเองและหรือส่วนรวม กล่าวได้ว่าเป็นการตัดสินใจบนพื้นฐานหลักการเลือกอย่างไม่สมเหตุผล (Irrational Choice Model) หรือไร้เหตุผลนั่นเอง ซึ่งแตกต่างจากเศรษฐศาสตร์กระแสหลัก (Mainstream Economics) ที่เชื่อมั่นว่ามนุษย์แสดงพฤติกรรมและมีแนวทางการตัดสินใจที่วางอยู่บนพื้นฐาน

หลักการเลือกอย่างเป็นเหตุเป็นผล (Rational Choice Model) ภายใต้อรรถภาพใจที่ก่อให้เกิดอรรถประโยชน์สูงสุดแก่ตนเองและหรือส่วนรวม (Miller, Amit, & Posten, 2015; Sijabat, 2018)

ตารางที่ 1 เศรษฐศาสตร์พฤติกรรม VS เศรษฐศาสตร์กระแสหลัก

เศรษฐศาสตร์กระแสหลัก	เศรษฐศาสตร์พฤติกรรม
ตัดสินใจบนหลักเหตุผล บนพื้นฐานอรรถประโยชน์สูงสุด	ตัดสินใจบนหลักความรู้เหตุผล บนพื้นฐานที่ไม่ใช้อรรถประโยชน์สูงสุด
เลือกอย่างเป็นเหตุเป็นผล	เลือกอย่างไม่สมเหตุสมผล
เชื่อว่ามนุษย์มีเหตุผลอยู่เสมอ	มนุษย์มีความสามารถในการใช้เหตุผลน้อยกว่าที่คิด
แม้ตัดสินใจผิดพลาดก็สามารถเรียนรู้ได้อย่างรวดเร็ว	มนุษย์ไม่ได้ประพฤติตัวอย่างสมเหตุสมผลเสมอไป มักตัดสินใจผิดพลาดอยู่บ่อยครั้ง
มองมนุษย์ในแง่บวก	เน้นการยอมรับข้อบกพร่องของมนุษย์
เชื่อว่ามนุษย์มีความสามารถไร้ขีดจำกัดบนพื้นฐานของการมีข้อมูลรอบด้าน	พฤติกรรมไร้เหตุผลเป็นพฤติกรรมที่เข้าใจยาก
มีพื้นฐานวิธีคิดที่มองมนุษย์ 'ควร' จะประพฤติตัวอย่างไร	มีพื้นฐานวิธีคิดที่มองมนุษย์จะประพฤติตัวที่ 'แท้จริง' อย่างไร
อาศัยการควบคุมตนเองเป็นหลัก	ใช้สัญชาตญาณเป็นหลัก

	พฤติกรรมไร้เหตุผลไม่ได้เกิดขึ้นจากความบังเอิญ แต่เกิดขึ้นอย่างเป็นระเบียบแบบแผน สามารถคาดการณ์ได้ โดยวัดจากการกระทำที่ผิดพลาดเดิม ๆ ซ้ำ ๆ
--	---

ที่มา: สรุปจาก Densumite (2020)

ตารางที่ 1 แสดงแนวคิดพื้นฐานเศรษฐศาสตร์พฤติกรรมและเศรษฐศาสตร์กระแสหลัก จะเห็นได้ว่าทั้งเศรษฐศาสตร์พฤติกรรมและเศรษฐศาสตร์กระแสหลักต่างก็มีหลักการตัดสินใจเลือกบนพื้นฐานแนวคิดที่แตกต่างกัน โดยเศรษฐศาสตร์กระแสหลักจะตัดสินใจเลือกบนหลักเหตุผลภายใต้ความพึงพอใจที่ก่อให้เกิดอรรถประโยชน์สูงสุดแก่ตนเองและหรือส่วนรวม ในทางกลับกันเศรษฐศาสตร์พฤติกรรมจะตัดสินใจเลือกบนหลักความไร้เหตุผลภายใต้ความพึงพอใจที่ก่อให้เกิดอรรถประโยชน์สูงสุดแก่ตนเองและหรือส่วนรวม อธิบายได้ว่าเศรษฐศาสตร์กระแสหลักมองมนุษย์ในแง่ดีอยู่เสมอ โดยเชื่อว่ามนุษย์จะกระทำการที่ถูกที่ควรอยู่ตลอดเวลา ซึ่งในความเป็นจริงแล้วในบางช่วงเวลา มนุษย์ก็ได้กระทำการที่ถูกที่ควรอยู่เสมอไปเพราะมนุษย์มีความบกพร่องในตนเองและมักตัดสินใจผิดพลาดอยู่บ่อยครั้ง อาจกล่าวได้ว่าเป็นการตัดสินใจบนสัญชาตญาณดิบที่มีติดตัวมนุษย์มาตั้งแต่กำเนิด เป็นการตัดสินใจบนพื้นฐานความเป็นตัวตนมนุษย์ที่แท้จริงดังที่เศรษฐศาสตร์พฤติกรรมได้อธิบายไว้

สรุป เศรษฐศาสตร์พฤติกรรมเกิดจากการพยายามตั้งสมมติฐานเพื่อค้นหาข้อบกพร่องหรือจุดอ่อนของมนุษย์ดังที่เศรษฐศาสตร์กระแสหลักมักมองข้ามไป เพื่อจะได้เรียนรู้และรับมือกับพฤติกรรมอันไร้ระเบียบแบบแผนผ่านการพยากรณ์จากการกระทำที่ผิดพลาดซ้ำ ๆ เดิม ๆ ทั้งนี้เพื่อให้มนุษย์สามารถออกแบบป้องกันและรู้เท่าทันพฤติกรรมตนเองมากยิ่งขึ้น

อัลอิมานในมุมมองเศรษฐศาสตร์พฤติกรรม

แผนภาพที่ 1 แสดงแบบจำลองการเลือกและการตัดสินใจของมนุษย์ โดยแบ่งออกเป็น 2 ทางเลือก ได้แก่ แบบจำลองการเลือกอย่างเป็นเหตุเป็นผลและแบบจำลองการเลือกอย่างไม่สมเหตุสมผล ดังที่อธิบายไว้ก่อนหน้านี้เกี่ยวกับแบบจำลองการเลือกอย่างเป็นเหตุเป็นผลต้องอาศัยความสามารถในการควบคุมตนเองเข้ามาปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเพื่อช่วยในการเพิ่มพูนอัลอิมาน เปรียบเสมือนสินค้าลงทุน (Investment Goods) ที่มีต้นทุนเกิดขึ้นทันที ได้แก่ ต้นทุนด้านแรงกายและแรงใจในการควบคุมตนเองเพื่อให้สามารถปฏิบัติตามบทบัญญัติอิสลามได้อย่างครบถ้วนสมบูรณ์ เช่น การถือศีลอด การละหมาด การอ่านอัลกุรอาน และการสวมฮิญาบของสตรีมุสลิม เป็นต้น โดยผลลัพธ์จากการกระทำนั้นจะไม่ปรากฏในทันที (โลกนี้) แต่ผลตอบแทนอันมั่นคงสถาพร ได้แก่ สรวงสวรรค์ จะได้รับในภายหลัง (โลกหน้า) สอดคล้องดังอัลกุรอานซูเราะห์อัล-กะฮ์ฟ์ อายะฮ์ที่ 30 และ 31 ตรัสว่า

إِنَّ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ إِنَّا لَا نُضِيعُ أَجْرَ مَنْ أَحْسَنَ
 عَمَلًا ﴿٣٠﴾ أُولَٰئِكَ لَهُمْ جَنَّاتُ عَدْنٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ يُحَلَّوْنَ فِيهَا مِنْ
 أَسَاوِرَ مِنْ ذَهَبٍ وَيَلْبَسُونَ ثِيَابًا خُضْرًا مِنْ سُنْدُسٍ وَإِسْتَبْرَقٍ مُتَّكِنِينَ فِيهَا
 عَلَى الْأَرَائِكِ نِعْمَ الثَّوَابُ وَحَسُنَتْ مُرْتَفَقًا ﴿٣١﴾

“แท้จริงบรรดาผู้ศรัทธาและกระทำความดีทั้งหลาย เราจะไม่ให้การตอบแทนของผู้กระทำความดีสูญหายอย่างแน่นอนอนชนเหล่านั้นแหละ สำหรับพวกเขาจะได้รับสวนสวรรค์หลากหลายเป็นที่พำนัก มีลำน้ำหลายสายไหลผ่าน ณ เบื้องล่างของพวกเขา ในสวนสวรรค์พวกเขาจะได้ประดับกับไลทอง และสวมอาภรณ์สีเขียวทำด้วยผ้าไหมละเอียดและผ้าไหมหยาบ

นอนเอกเขนกบนเตียงในสวรรค์ เป็นการตอบแทนที่ดียิ่งและ
เป็นพำนักรั้วที่ดีเยี่ยม”

(The Noble Quran, 2023, 18: 30-31)

ในทางกลับกัน การตัดสินใจภายใต้แบบจำลองการเลือกอย่างไม่สมเหตุสมผลโดยอาศัยสัญชาตญาณในการตัดสินใจเลือกประพฤติปฏิบัติเปรียบเสมือนการลงทุนในสินค้าบาป (Sinful Goods) ซึ่งจะส่งผลต่อการหย่อนคล้อยในอัลอีมาน (อิหม่านอ่อน) เช่น การผิดประเวณี การฆ่าผู้อื่น การรับประทานอาหารที่ไม่ฮาลาล และการดื่มเครื่องดื่มมึนเมา เป็นต้น ซึ่งมักจะให้ผลตอบแทนหรือความสุขในทันที (โลกนี้) และส่งผลลัพท์อันร้ายแรง (ตกรนรก) ในภายหลัง (โลกหน้า) สอดคล้องดังรายงานจากท่านอบูฮูร็อยเราะฮ์ รอฎิยัลลอฮุอันฮู กล่าวว่่า : ท่านรอซูลุลลอฮ์ ﷺ กล่าวว่่า :

« عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ- « الدُّنْيَا سِجْنُ الْمُؤْمِنِ وَجَنَّةُ الْكَافِرِ »

“โลกดุนยานั้นเป็นคุกของผู้ศรัทธา และเป็นสวรรค์ของผู้ปฏิเสธศรัทธา”

(The Hadith, Sahih Muslim:2956)

ดังนั้น จะเห็นได้ว่าการตัดสินใจภายใต้แบบจำลองการเลือกอย่างเป็นเหตุเป็นผลจะส่งผลดีที่สุด (อรรถประโยชน์สูงสุด) ต่อการดำเนินชีวิตของมุสลิมทั้งในโลกนี้และโลกหน้า

แผนภาพที่ 1 แบบจำลองการเลือก

ที่มา: พัฒนาจาก Densumite (2020)

เศรษฐศาสตร์พฤติกรรมกับการเพิ่มพูนอัลอิมาน: วิธีป้องกัน/แก้ไข/หลีกเลี่ยง

เป็นที่ทราบกันดีว่ามนุษย์ถูกสร้างมาบนพื้นฐานข้อจำกัดที่พระเจ้ามอบให้ กล่าวได้ว่ามนุษย์ไม่ได้ถือกำเนิดบนความสมบูรณ์แบบ จึงนับเป็นเรื่องปกติสำหรับมนุษย์ที่จะกระทำผิดพลาดไป แต่การเรียนรู้จากการกระทำผิดพลาดคือสิ่งสำคัญ ไม่แพ้กันที่จะช่วยให้มนุษย์สามารถรอดพ้นจากไฟนรก เศรษฐศาสตร์พฤติกรรม เปรียบเสมือนหนึ่งจากในหลากหลายเครื่องมือที่จะช่วยให้มนุษย์สามารถเรียนรู้แบบแผนพฤติกรรมที่เคยกระทำผิดพลาดในอดีตเพื่อนำมาปรับปรุงให้ดียิ่งขึ้นในปัจจุบัน และอนาคต ฉะนั้น ผู้เขียนได้เล็งเห็นความสำคัญของเครื่องมือดังกล่าว จึงขอนำองค์

ความรู้จากผลการศึกษาทดลองทางเศรษฐศาสตร์พฤติกรรมของ Ariely (2011a และ 2011b) มาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาและเพิ่มพูนอัลอีมานให้แก่มุสลิม ดังนี้

- 1) การผลัดตนเองออกจากสภาพแวดล้อม (ที่ไม่ดี) เดิม ๆ เข้าสู่สภาพแวดล้อมใหม่ที่ดีกว่าเดิม เช่น เปลี่ยนมาคบค้าสมาคมกับกลุ่มเพื่อนที่มีอัลอีมานที่ดี ทั้งนี้เพื่อเป็นการชักจูงตนเองออกจากสิ่งเร้าและสิ่งยั่วยวนที่ไม่ดี สอดคล้องดังรายงานจากท่านอับูซุฮา กล่าวว่า : ท่านรอซูลุลลอฮ์ﷺกล่าวว่า :

مَنْ لَجِسَ الصَّالِحَ، وَالسُّوءَ، كَحَامِلِ الْمَسْكِ، وَنَافِخِ الْكَبِيرِ، فَحَامِلِ الْمَسْكِ إِمَّا أَنْ يُخْبِكَ، وَإِمَّا أَنْ تَبْذَأَ مِنْهُ، وَإِمَّا أَنْ تَجِدَ مِنْهُ رِيحًا طَيِّبَةً، وَنَافِخِ الْكَبِيرِ إِمَّا أَنْ يُخْرِقَ ثِيَابَكَ، وَإِمَّا أَنْ تَجِدَ رِيحًا خَبِيثَةً

“เพื่อนที่ดีและเพื่อนที่ไม่ดีนั้น เปรียบได้กับคนขายน้ำหอมและช่างตีเหล็ก กล่าวคือคนขายน้ำหอมนั้น เขาอาจจะมอบน้ำหอมให้แก่ท่าน หรือไม่ท่านก็อาจจะซื้อน้ำหอมจากเขา หรืออย่างน้อยท่านก็คงก็ได้รับกลิ่นหอมจากเขาบ้าง ในขณะที่ช่างตีเหล็กนั้น เขาอาจทำให้เสื้อผ้าของท่านถูกไฟเผาไหม้ หรือไม่ท่านก็อาจพลอยได้กลิ่นอันน่ารังเกียจไปด้วย”

(The Hadith, Sahih al-Bukhari: 5534 และ Sahih Muslim: 2628)

- 2) พยายามทำความเข้าใจ เรียนรู้พฤติกรรมตนเอง เพราะตามธรรมชาติของมนุษย์มักประเมินปฏิกิริยาของตนเองต่ำไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งมนุษย์ในสภาวะปกติและมนุษย์ในสภาวะเร้าร้อนจะแสดงพฤติกรรมที่แตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง ซึ่งจะส่งผลต่อการตัดสินใจที่ผิดพลาดตามมา เมื่อมนุษย์อยู่ในสภาวะอารมณ์ปกติ มนุษย์ก็จะคาดการณ์พฤติกรรมตนเองในแบบหนึ่ง แต่เมื่ออยู่ในสภาวะเร้าร้อนจะพบว่ามนุษย์แสดงพฤติกรรมตรงกันข้ามกับสิ่งที่คาดการณ์เมื่ออยู่ในสภาวะปกติ เช่น ขณะที่เรากำลังละหมาดอยู่ที่มีสยิด

(สภาวะปกติ) เราคาดการณ์ว่าการไปร่วมงานรื่นเริงสังสรรค์กับเพื่อนร่วมงานต่างศาสนาในวันนี้ เราจะสามารถควบคุมตนเองและยับยั้งชั่งใจไม่ดื่มเครื่องดื่มเมาได้ แต่เมื่อในขณะที่เรากำลังอยู่ในงานรื่นเริงสังสรรค์ (สภาวะเร้าร้อน) เรากลับพบว่าเราไม่สามารถต้านทานความเข้ายวนนี้ได้ อย่างที่เราคาดการณ์ไว้ ณ สภาวะปกติ สอดคล้องดังอัลกุรอานซูเราะห์ยฺฮุซุฟอายะฮ์ที่ 53 ตรัสว่า

﴿ وَمَا أُرِيكَ نَفْسٍ إِلَّا نَفْسٌ لَأَمَّارَةٌ بِالسُّوءِ إِلَّا مَا رَحِمَ رَبِّي إِنَّ رَبِّيَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴾

“และฉันมิได้คิดว่าคุณเองเป็นผู้หมดมลทินเลย เพราะความจริง อารมณ์ (ของคนเรานั้น) มันขุ่นในด้นชั่วเสมอ ยกเว้นกรณีที่ยังคงอภิวาสนาของฉันทรงเมตตาเท่านั้น แต่จริงคงอภิวาสนาของฉัน ทรงให้อภัยอีกทั้งทรงเมตตาจริง”

(The Noble Quran, 2023, 12:53)

จะเห็นได้ว่า การฝึกสังเกตพฤติกรรมและเตรียมพร้อมรับมือกับสภาวะการณต่าง ๆ ทั้งในยามปกติและเร้าร้อน จะส่งผลให้มนุษย์สามารถคาดเดาพฤติกรรมอันไร้แบบแผนของตนเองได้อย่างแม่นยำมากยิ่งขึ้น เป็นการรู้เท่าทันพฤติกรรมตนเองเพื่อใช้ในการสร้างเกราะกำบัง หลีกเลี้ยงและป้องกันสิ่งไม่ดีและเพิ่มพูนสิ่งที่ดี (อัลอิมาน) ให้แก่มนุษย์ในการดำเนินชีวิตอย่างมีความสุขทั้งในโลกนี้และโลกหน้า

- 3) การออกนโยบายหรือมาตรการที่เกี่ยวข้องกับการควบคุมพฤติกรรมอันไม่พึงประสงค์ไม่เป็นไปตามหลักการอิสลาม เพื่อทำให้เกิดกระแสของการมีพฤติกรรมที่พึงประสงค์สอดคล้องใกล้เคียงกับแนวทางอิสลาม อันจะนำมาซึ่งการขยายตัวเลียนแบบในพฤติกรรมที่พึงประสงค์เหล่านั้นได้ ตัวอย่างที่

เห็นได้ชัดคือกิจกรรมการรณรงค์ต่อต้านกัญชาเสรี เป็นการใช้นโยบายหรือมาตรการในการหลีกเลี่ยงแก้ไขสาเหตุที่ทำให้เกิดการตัดสินใจที่ผิดพลาดได้ ซึ่งจะก่อให้เกิดพฤติกรรมอันไม่พึงประสงค์ตามมาของมนุษย์ ดังคำรายงานจากท่านอิบน์อับบาส กล่าวว่า : ท่านรอซูลุลลอฮ์ﷺกล่าวว่า :

إِحْتَنَبُوا الْخَمْرَ فَإِنَّهَا أُمُّ الْخَبَائِثِ : رواه الحاكم والبيهقي عن ابن عباس

“ท่านทั้งหลายจงออกห่างไกลอัลลอคอมรฺ (สิ่งมีนเมา) แท้จริงมันคือแม่แห่งความชั่วร้ายทั้งหลาย”

(The Hadith, Sunan an-Nasa'i:5682)

สรุป

จากผลการศึกษาของ Wangmanee (2011) พบว่าการสร้างพฤติกรรมที่ดีผ่านจิตวิทยาเชิงบวก ภายใต้การตระหนักในตนเอง มีเป้าหมายในชีวิต การทำเพื่อส่วนรวมและด้านอื่น ๆ สามารถทำให้มนุษย์เข้าใจศักยภาพและใช้ชีวิตของตนเองได้อย่างมีคุณค่าสูงสุด รวมไปถึงการทำให้คนรอบข้างและสังคมพลอยมีความสุขเพิ่มขึ้นไปด้วย ซึ่งสอดคล้องกับการพัฒนาและเพิ่มพูนอีมานของมุสลิมผ่านการเสริมสร้างพฤติกรรมที่ดีภายใต้การประยุกต์ใช้จิตวิทยาเชิงบวก อันจะส่งผลต่อการศรัทธา (อัลอีมาน) ที่เข้มแข็งตามมา

จะเห็นได้ว่า การตระหนักรู้เท่าทันพฤติกรรมมนุษย์ผ่านกรอบแนวคิดเศรษฐศาสตร์พฤติกรรมถือเป็นประเด็นที่น่าสนใจประเด็นหนึ่ง เพื่อใช้ในการตีแผ่ความเป็นมนุษย์ใน 2 ตัวตน ได้แก่ มนุษย์ผู้มีเหตุและผลอันสมบูรณ์และมนุษย์ผู้ซึ่งไร้เหตุผล ดังวัตถุประสงค์หลักของบทความชิ้นนี้ที่พยายามศึกษาตัวตนที่แท้จริงของมนุษย์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเรียนรู้ข้อดีหรือจุดอ่อนที่ก่อให้เกิดอัลอีมานที่อ่อนแอ ทั้งนี้

เพื่ออุดช่องว่างเหล่านั้นให้มากที่สุด เป็นหนทางในการนำมาซึ่งมนุษย์ที่สมบูรณ์แบบตามบทบัญญัติอิสลาม

เอกสารอ้างอิง

- Abdulaziz, S. (1995). *Manhaj Al-Imam Malik fi Ithbat al-Aqidah*. Maktab Ibn Taimiyat.
- Ariely, D. (2011). *Predictably Irrational*. HarperCollins Publishers.
- Ariely, D. (2011). *The Upside of Irrationality: The Unexpected Benefits of Defying Logic*. HarperCollins Publishers.
- Densumite, S. (2020). The Economics of Beauty: Weight Loss & Health Care from a Behavioral Economics Perspective. *Economics and Public Policy Journal*, 11 (22), 52-63. <https://so01.tci-thaijo.org/index.php/econswu/article/view/235962>
- Miller, J. E., Amit, E., & Posten, A. (2015). *Behavioral Economics*. *Encyclopedia of Global Bioethics*, 1-6. http://dx.doi.org/10.1007/978-3-319-05544-2_37-1
- Sijabat, R. (2018). Understanding Behavioral Economics: A Narrative Perspective. *Asian Development Policy Review*, 6(2), 77-87.
- Sriamphai, R. (2010). *Faith in Islam*. Office of the Royal Society. <http://legacy.orst.go.th/?knowledges=ศรัทธาในอิสลาม-๒๙-มิถุนา&fbclid=IwAR2QxQhCwiCIThfKZnmbS0PcEkWk27AVY2YUPjI6X9E9SCP8zP1n2F3q2-Y>
- The Hadith, (Sahih al-Bukhari, 5534). *Sunnah.com*. <https://sunnah.com/bukhari:5534>

The Hadith, (Sunan an-Nasa'i, 5682). *Sunnah.com*.

<https://sunnah.com/nasai:5682>

The Hadith, (Sahih Muslim, 78). *Sunnah.com*.

<https://sunnah.com/muslim:78>

The Hadith, (Sahih Muslim, 2628). *Sunnah.com*.

<https://sunnah.com/muslim:2628>

The Hadith, (Sahih Muslim, 2956). *Sunnah.com*.

<https://sunnah.com/muslim:2956>

The Noble Quran (Society of Institutes and Universities, Trans.). (2023).

Quran.com. <https://quran.com>.

Treewanchai, S. (2016). *Behavioral Economics & Urban Policy*. Future Urban Development Rangsit University.

Wangmanee, K. (2011). *The Development of Happiness in Thai Adolescents by Self-Help Program* [Master's Thesis].

Srinakharinwirot University. <https://ir.swu.ac.th/jspui/handle/123456789/1151>

Yungkit, F, & Kareena A. (2008). *The Imparting Faith into Children of Thai Muslim Families in Kohlanta District, Krabi Province* [Master's

Thesis]. <https://kb.psu.ac.th/psukb/handle/2010/6202>